

Bijlage 1.

Basisvragen voor het bepalen van mogelijke risico's voor publieke belangen

Om vast te stellen of er sprake is van een strategische afhankelijkheid en een inschatting te maken van de hoogte van het risico voor het borgen van publieke belangen, is een grondige *case-by-case* analyse nodig. Een aantal basisvragen kan hierbij behulpzaam zijn. Een paar opmerkingen vooraf:

- Het gaat om economische afhankelijkheden door handel in producten en diensten. Producten is hierbij ruim gedefinieerd, inclusief grondstoffen, halffabricaten en eindproducten. Het gaat niet over investeringen, daarvoor zijn andere afwegingskaders.
- Elke casus is uniek en de vragen zijn slechts een leidraad. Afhankelijk van de casus kunnen aanvullende vragen nodig zijn.
- Het vaststellen van de grootte van het risico van een strategische afhankelijkheid is geen wiskundige oefening, maar een kwalitatieve inschatting. Daarbij kunnen sommige aspecten zwaarder wegen dan andere.
- Het inschatten van de grootte van het risico is een belangrijke stap, maar niet het hele verhaal. Daarna volgt het inschatten van de kosten en baten van mogelijk overheidsingrijpen om het risico te verkleinen. Uiteindelijk is het een politiek besluit of de overheid actie zal ondernemen.
- De basisvragen zoals hieronder geformuleerd gaan over importafhankelijkheden. In theorie zouden er ook exportafhankelijkheden kunnen bestaan, namelijk als het overgrote deel van de Nederlandse export van een product of dienst bestemd is voor één bepaald land.

1. Om vast te stellen of er voor een bepaald product of een bepaalde dienst sprake is van een afhankelijkheid zijn de volgende vragen van belang:

- Hoe groot is de Nederlandse import van het product of de dienst ten opzichte van de binnenlandse productie? Bij relatief kleine importen t.o.v. de binnenlandse productie is er geen sprake van een afhankelijkheid. Het antwoord op deze vraag kan bemoeilijkt worden doordat beschikbare importdata te geaggregeerd zijn en verscheidene producten omvatten. Dan is een nadere kwalitatieve analyse nodig.
- Hoe groot is de Nederlandse (directe en indirecte) import van het product of de dienst uit een niet EU-land t.o.v. de Europese productie? Bij relatief kleine importen van buiten de EU is er geen sprake van een afhankelijkheid. Uitzonderingen daar gelaten, biedt de open interne markt voldoende zekerheid.
- Is voor het geïmporteerde product of de dienst sprake van een zeer beperkt aantal aanbiedende landen van buiten de EU (een hoog geconcentreerde markt)? Zo nee, dan bestaat er de mogelijkheid om de invoer te diversifiëren en is er geen sprake van een afhankelijkheid. Zo ja, dan is er sprake van een afhankelijkheid. Hoe hoger de concentratiegraad van de markt, hoe groter de afhankelijkheid.
- Is er een tijdig alternatief beschikbaar voor het betreffende product of de betreffende dienst? Geen alternatief vergroot de afhankelijkheid. Hierbij gaat het niet alleen om alternatieven die zich reeds bewezen hebben, maar ook om lopende initiatieven van bedrijven om de kwetsbaarheid van hun aanvoerketens te verkleinen (bijvoorbeeld door grotere delen van het productieproces in eigen hand te nemen, inkoop te spreiden over meer leveranciers, het gebruik van alternatieve materialen of recycling), en lopende initiatieven van overheden om het ontwikkelen van alternatieven te stimuleren.

2. Om vast te stellen of er, in geval van een afhankelijkheid, sprake is van een strategische afhankelijkheid is de volgende vraag van belang:

- Speelt het product of de dienst een rol in het kader van één of verscheidene publieke belangen, zodat de afhankelijkheid leidt tot een risico voor het borgen van die publieke belangen? Zo ja, dan is sprake van een strategische afhankelijkheid.

3. Om de grootte van het risico voor de publieke belangen van een strategische afhankelijkheid in te schatten, wordt een onderscheid gemaakt tussen de aard van het product en de aard van (de relatie met) het derde land.

3.1. Aard van het product:

- Hoe groot is de verwachte impact van het wegvallen van het product of de dienst op het publieke belang? Een grotere negatieve impact betekent een groter risico.
- Is het product of de dienst van belang in het kader van grote transities, zoals de in het regeerakkoord genoemde drie transities klimaat en energie, digitalisering en sleuteltechnologieën, en de circulaire economie? Zo ja, dan hangt de grootte van het risico af van de urgentie van de transitie.
- Is het product of de dienst van belang voor vitale processen? Vitale processen zijn processen die bij uitval of verstoring tot ernstige maatschappelijke ontwrichting kunnen leiden. Als vitale processen geraakt kunnen worden, zijn de risico's groter.

3.2. Aard van (de relatie met) het derde land:

- Eenzijdige of wederzijdse afhankelijkheid: is het derde land voor andere producten of diensten afhankelijk van Nederland of de EU? Is Nederland of de EU relatief en/of absoluut een belangrijke afnemer van het product of de dienst van het derde land waardoor de handelsstroom belangrijk is voor de economie van het derde land? Wat is de totale bilaterale handelsbalans tussen Nederland en het derde land? Eenzijdige afhankelijkheid betekent een groter risico voor Nederland, omdat het derde land zelf minder risico loopt.
- Heeft het derde land een negatieve staat van dienst als het gaat om inzetten van afhankelijkheden als geopolitiek drukmiddel? Een negatieve staat van dienst betekent een groter risico.
- Hoe geconcentreerd is de markt in het derde land (aantal producenten) en zijn de producenten met name staatsbedrijven? Hoge concentratie en grote rol staatsbedrijven vergroot het risico, omdat de betreffende overheid directe invloed heeft op de besluitvorming van staatsbedrijven.
- Hoe is de politieke en diplomatieke relatie van Nederland met het betreffende land? Een betere verhouding leidt minder snel tot misbruik van een strategische afhankelijkheid en dus een kleiner risico.
